

Однако, несмотря на кажущуюся «примирительность» публикации, нельзя не заметить, что в монографии сильнее поставлен именно «венгерский» акцент. Словацко-венгерский диспаратет заметен, как в количестве соавторов-словаков (только 3 из 11), так и в разделе тем. Например, обобщающие статьи по истории международных отношений накануне и после арбитража написаны исключительно венгерскими специалистами (П. Прицем, Л. Саркой, Д. Попейем и И. Янеком). Тем не менее репрезентативность авторского коллектива, который объединил ведущих венгерских специалистов по истории словацко-венгерских отношений, впечатляет.

В целом монографию «Воссоединение или оккупация?» можно отметить как крупнейшее добавление в венгерской историографии за последние 10 лет, по проблеме территориального спора с Чехо-Словакией осени 1938 г., с момента публикации работы Гергея Шаллаи «Первый Венский арбитраж» (Sallai Gergely. *Az első bécsi döntés*. Budapest: Osiris, 2002).

А. О. Пеганов

MAREK WIERZBICKI. Młodzież w PRL. Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2009. 196 s. Seria «Seria 39/89»: Tom 2.

Адным з «модных» у сучаснай гістарычнай навуцы напрамкаў з'яўляецца даследаванне паўсядзённага жыцця той ці іншай сацыяльнай групы. У гэтую тэндэнцыю з'яўляецца ўпэўненасцю ўпісваецца манаграфія польскага гісторыка М. Вежбіцкага «Маладзёў у ПНР».

Прадметам даследавання польскага гісторыка выступаюць падлеткі і маладыя людзі ва ўзросце ад 14 да 25 (часам 29) год, якія не працавалі і знаходзіліся на ўтрыманні бацькоў (с. 7). Аўтар паказвае іх рознабаковае жыццё, звязанае з удзелам у афіцыйных, нелегальных і паўлегальных аб'яднаннях, разглядае грамадскую і культурную дзейнасць, жаданні і памкненні, унёсак у развіццё дзяржавы і грамадства, апісвае паўсядзённасць. Вежбіцкі адзначае, што на светапогляд і паводзіны маладзёў у ПНР аказвалі ўплыў як тра-

дыцыйныя інстытуты, так і СМІ, якія спрыялі фарміраванню «масавай моладзевай культуры» з такімі яе элементамі, як музыка, мода і мова.

Сярод пасляваеннай моладзі аўтар заўважае існаванне пэўнага падзелу на тых, хто падтрымаў новую ўладу (такіх з цягам часу станавілася ўсё больш), і тых, хто быў супраць яе. Апошнія былі пераважна членамі Саюза польскіх харцэраў ці разнастайных каталіцкіх арганізацый і не заўсёды мелі сувязь з узброеным падполлем. Вежбіцкі паказвае спробы ўлады, а фактычна Польскай аб'яднанай рабочай партыі (ПАРП), узяць кантроль над моладзю шляхам стварэння цэнтралізаваных і добра структураваных Усеагульнай арганізацыі «Служба Польшчы» і Саюза польскай моладзі (СПМ). Іх агульнымі мэтамі было выхаванне «новага чалавека», які павінен прапагандаваць матэрыялістычны светапогляд і падтрымліваць пераўтварэнні ў краіне (с. 22).

Цікавымі падаюцца разважанні Вежбіцкага наконт удзелу моладзі ў кастрычніцкіх падзеях 1956 г. у Польшчы. Ён адзначае, што Фэстываль моладзі і студэнтаў (праходзіў летам 1955 г. у Варшаве) паказаў адсутнасць інтарэсу маладых людзей да ідэалагічнай і палітычнай тэматыкі, якую прапаноўвалі польскія ўлады. Але ўжо праз год менавіта орган СПМ, а фактычна незалежны часопіс студэнтаў і маладой інтэлігенцыі «Па просту» стаў рупарам перамен у краіне. Аўтар заўважае, што на фоне грамадска-палітычнай «адлігі» ў Польшчы СПМ стаў губляць ролю адзінай, манапольнай арганізацыі, што фактычна азначала выхад моладзі з-пад жорсткага кантролю ПАРП.

На супрацьлеглым ад афіцыйных аб'яднанняў баку былі нефармальныя, а часам падпольныя клубы і суполкі. Да іх ліку Вежбіцкі адносіць створаную ў першай палове 1960-х гг. арганізацыю «Рух», погляды членаў якой былі блізкімі да ідэалогіі эндэкаў, так званых «камандас» — выхадцаў з варшаўскага акадэмічнага асяроддзя, якія дзейнічалі пад шыльдай Саюза сацыялістычнай моладзі і пры гэтым прапагандавалі ідэі Л. Троцкага.

Значнае месца ў кнізе адводзіцца асвятленню падзей 1968 г. Вежбіцкі аспрэчвае рас-

паўсюджанае меркаванне, што выступленні 1968 г. былі толькі студэнцкімі пратэстамі. Ён паказвае істотны ўдзел у хваляваннях школьнікаў і рабочай моладзі. Прычым апошнія было значна больш, чым студэнтаў.

Цікавай падаецца характарыстыка польскага моладзевага руху ў 1970-я гг. Аўтар вылучае ў гэты перыяд групу былых актывістаў СПМ, што занялі высокія партыйныя пасады, харцэраў, якія сталі звяртацца да традыцыйных ідэалаў і ўзораў гэтага руху, моладзевыя гурткі пры Камітэце абароны працоўных, Руху абароны правоў чалавека і грамадзяніна, акадэміцкія асяродзі.

У пачатку 1980-х гг. незалежны моладзевы рух, які быў прадстаўлены разнастайнымі ідэйнымі плынямі, стаў набіраць моц. Аднак пасля ўвядзення ваеннага становішча шматлікія аб'яднанні былі вымушаны перайсці на нелегальнае палажэнне. Спробы скампраментаванай сябе ўлады вярнуць кантроль над моладзевымі арганізацыямі не мелі поспеху.

Варта адзначыць, што М. Вежбіцкі не спыняе сваё даследаванне толькі на характарыстыцы моладзевых аб'яднанняў у ПНР. Значнае месца ў кнізе адводзіцца апісанню паўсядзённага жыцця. Аўтар згадвае асаблівасці функцыянавання сярэдніх і вышэйшых школ, умоў службы ў арміі. Пры гэтым ён стала падкрэслівае факт палітызацыі навучальнага і выхавальнага працэсу, індоктрынацыі вучняў праз школьныя дысцыпліны. З іншага боку, Вежбіцкі адзначае, што навучанне ў ПНР было бясплатным, некаторыя катэгорыі студэнтаў атрымлівалі дзяржаўную дапамогу, сацыяльную стыпендыю, узнагароды за вучобу.

Характарызуючы прыватнае жыццё насельніцтва ў ПНР, Вежбіцкі піша пра змены ў адносінах паміж членамі сям'і, павелічэнне ролі жанчын. Сярод асноўных сямейных праблем ён называе забеспячэнне прадуктамі харчавання, алкагалізм, разводы. Што тычыцца пытанняў, якія ўздымаліся падлеткамі, то яны пераважна датычыліся імкнення павялічыць сваю ролю ў сям'і і мець уласны пакой, што было вельмі рэдкай з'явай. Аўтар адзначае, што кішэнныя грошы ў

польскіх дзяцей з'явіліся толькі ў 1960 г., і прыводзіць цікавыя звесткі аб іх колькасці ў розныя перыяды і магчымасці набыць за іх шакалад, шарыкавую ручку, пласцінку ці схадзіць у кіно.

Закранаючы праблему сталення, Вежбіцкі паказвае ўплыў кіно, у першую чаргу заходняга, радыёперадач, тэлебачання, моладзевай прэсы, спорту і літаратуры на развіццё падлеткаў. Няпольскаму чытачу будзе цікава, напрыклад, даведацца пра тое, што ў 1960-я гг. у ПНР існавала цалкам прысвечаная заходняй моладзевай музыцы радыёперадача «Зялёная хваля», а ў канцы 1970-х гг. назіралася захапленне панк-музыкай і ў кожным доме з'явіўся тэлевізар.

Важную ролю ва ўсталяванні кантактаў і распаўсюджанні сучасных веянняў адыгрывалі летнія і зімовыя лагеры для моладзі, арганізаваны адпачынак для дзяцей, студэнцкае культурнае жыццё, турыстычныя вандроўкі па краіне, а з пачатку 1960-х гг. — замежны турызм. На гэтым фоне цікавым падаецца апісанне аўтарам механізма арганізацыі ў прыватных памяшканнях вечарын і іх эвалюцыі.

Што тычыцца моладзевай масавай культуры, то яна з'явілася ў Польшчы толькі ў пачатку 1960-х гг., але, як заўважае Вежбіцкі, не знайшла шырокага распаўсюджання па прычыне адарванасці дзяржавы ад Захаду. Тым не менш, піша ён, яшчэ з канца 1940-х гг. у краіне назіралася пранікненне джазу і бугі-вугі, а ў 1960-я гг. сталі з'яўляцца групы, якія ігралі біт-біт. Папулярнасць у той час набылі такія гурты, як The Rolling Stones і Beatles, па слядах якіх пайшлі і знакамітыя польскія музычныя калектывы.

У заключэнне варта адзначыць, што кніга М. Вежбіцкага спалучае ў сабе афіцыйную і неафіцыйную гісторыю моладзі ПНР, добра ілюстравана, мае даведачны апарат аб асноўных паняццях перыяду сацыялізму і сленгвай мове маладога пакалення. Уяўляецца, што яна будзе цікавай і карыснай для самага шырокага кола чытачоў, тым больш што дазваляе паглядзець на гісторыю Польшчы з самых розных бакоў.

Л. А. Козік